

Рецензії

В.І. Слейко

Актуальне дослідження кооперативних систем

Рецензована монографія присвячена дослідженню проблем ринкової транзиції кооперативних систем у вітчизняній економіці. Структурно вона складається з п'яти розділів, 25 параграфів, вступу та списку використаної літератури і викладена на 414 сторінках. Автори – Г.І. Башнянин, А.Г. Драбовський, В.В. Іжевський – поставили собі мету: дослідити, як ринкові перетворення в Україні вплинули на природу і характер функціонування кооперативного сектора економіки¹.

У першому розділі «Методологічні парадигми розвитку економічної теорії кооперативних систем» робиться одна з перших у сучасній економічній літературі (як вітчизняній, так і зарубіжній) спроб узагальнити наявний досвід дослідження кооперативних систем і формування на цій основі політичної економії кооперативних систем. Автори спочатку аналізують традиційні підходи до вивчення кооперативних систем, а потім досліджують їх через призму формаційного підходу; до посттрадиційних, а також сучасних підходів звертаються, коли вже аналізують їх з позицій ринку. Відповідно до цього вони виокремили й різні версії політичної економії кооперативних систем – традиційну, посттрадиційну, сучасну. Основну

увагу автори приділяють ринково-ціновим і ринково-грошовим підходам до вивчення кооперативних систем, а тому виокремлюють високу і гіпервисоку політичні економії цих систем.

У другому розділі «Трансформація соціально-економічної природи кооперативних систем у перехідних економіках. Історична типологізація кооперативних систем» кооперативні системи досліджуються з позицій їх соціально-економічної природи, тобто з позицій власності чи природи капіталу як їх матеріально-економічної основи. З позицій суто формаційних виділяються вузька, широка і гіперширока формули кооперативних систем. Аналізуючи зміни в структурі кооперативного капіталу, автори доходять висновку, що природа кооперативних систем не є незмінною, вона змінюється з економічним і соціально-політичним розвитком. Водночас кооперативні системи деформуються, частково втрачаючи свою колективну природу. Типологізуючи деформовані кооперативні системи, автори виділяють системи з нульовою, частковою і тотальною деформацією. Оскільки, як вважають автори, зміна структури кооперативного капіталу призводить до зміни (трансформації) їх природи, тому вони виділяють, з одного боку,

© В.І. Слейко, 2010.

¹ Башнянин Г. І. Кооперативні системи: проблеми трансформації за умов ринкової транзиції / Г. І. Башнянин, А. Г. Драбовський, В. В. Іжевський. – Львів : Вид-во Львівс. комерційної академії, 2009. – 414 с.

капіталістичні і посткапіталістичні системи, а з іншого – соціалістичні і постсоціалістичні. На їх думку, капіталістичні і посткапіталістичні системи кооперативного порядку формуються на основі розвитку такого процесу, як корпоратизація кооперативного капіталу, що йде «пліч-о-пліч» з капіталізацією цих систем.

У цьому ж розділі автори книги досліджують кооперативні системи з позицій їх організаційно-економічної природи і на цій основі поділяють їх на прості, складні і надскладні системи. Останні, на їх думку, формуються за умов розвитку такого процесу, як декооператизація, що призводить до зниження «чистоти» кооперативних формувань, їх перетворення в системи некооперативного (хоча б частково) порядку.

У третьому розділі *«Функціонально-рівнева структура національної кооперативної системи в перехідних економіках. Функціональна типологізація кооперативних систем»* національна кооперативна система розглядається як єдине ціле, в якому можна виокремити такі рівні, як мікроекономічний, квазі-мікроекономічний, мезоекономічний і макроекономічний. Відповідно до цього автори книги вважають за доцільне поділити і політичну економію кооперативних систем – на мікроекономічну, квазі-мікроекономічну, мезоекономічну і макроекономічну. В цьому розділі зосереджено увагу на таких процесах, як концентрація і централізація кооперативних систем. Досліджуючи їх, автори доходять висновку, що кооперативні системи по-різному реагують на зміну рівнів як концентрації, так і централізації, тобто вони мають різну централізаційну еластичність. Досліджуючи мезоекономічні коо-

перативні системи, автори оперують поняттям «ефективна еластичність», зазначаючи при цьому, що різні за типом системи володіють різною ефективною еластичністю. У процесі наукового аналізу макроекономічних систем кооперативного порядку автори книги виділяють такі типи систем, як системи з донормальною, власне нормальною і наднормальною еластичною ефективністю.

У четвертому розділі книги *«Розвиток техніко-технологічної сфери національної кооперативної системи в умовах ринкової транзиції. Техніко-технологічна типологізація кооперативних систем»* автори досліджують кооперативні системи з позиції їх техніко-технологічної природи, а не соціально-економічної чи організаційно-економічної, як у попередніх розділах. Це дає змогу виокремити у складі національних кооперативних систем такі сектори (сегменти), як доіндустріальний, квазііндустріальний, власне індустріальний і постіндустріальний. Автори вважають, що в кожному із секторів кооперативні системи мають різну техніко-технологічну природу – вони виступають як протоекстенсивні, квазіекстенсивні, власне екстенсивні, гіпоінтенсивні, квазіінтенсивні, власне інтенсивні, гіперінтенсивні, метагіперінтенсивні системи. Перехід від нижчого до вищого типу кооперативних систем здійснюється на основі такого процесу, як їх декооператизація. На думку авторів, що ефективнішою є кооперативна система, то значніше вона декооператизується, значніше втрачає свою кооперативну природу. Економічний прогрес і декооператизація систем кооперативного порядку, стверджують автори, йдуть поряд, що не може не «руйнувати» кооперативних цінностей і кооперативних ідеалів.

У п'ятому розділі «Трансформація ринкової сфери національної кооперативної системи в перехідних економіках. Ринкова типологізація кооперативних систем» здійснено вдалу спробу дослідити кооперативний ринок і зміни в ньому за сучасних умов. Тут автори в складі національної кооперативної системи виділяють такі сектори, як доринковий, квазідоринковий, власне ринковий, постринковий. Досліджуючи доринковий сектор національних кооперативних систем, автори виокремлюють у ньому досконалі, квазідосконалі, недосконалі доринкові кооперативні системи. У складі квазідоринкового сектора виокремлено слабо капіталізовані, власне капіталізовані і гіперкапіталізовані системи. У складі власне ринкового сектора національної кооперації – чисті, квазічисті і нечисті ринкові кооперативні системи. Досить цікавою є частина п'ятого розділу книги, в якій аналізуються так звані капіталізовані кооперативні системи, серед яких автори також виділяють чисті, квазічисті і нечисті капіталізовані системи кооперативного порядку. Ці системи, як зазначається, можуть бути як з гіпервисокою, так і з власне високою (нормальною) та низькою дохідною еластичністю. Остання показує те, як змінюється ефективність функціонування систем кооперативного порядку зі зміною грошового доходу.

У процесі аналізу автори книги доходять висновку, що системи різного формаційного порядку – державні, кооперативні і приватні – по-різному реагують на посилення ринку, тобто вони мають чи повинні мати різну

ринкову еластичність. В цьому відношенні кооперативні системи посідають проміжне становище між державними та приватними. До того ж, як зазначають автори книги, ринкова еластичність систем різного порядку (державних, кооперативних і приватних) є різною і залежить від тривалості ринкового періоду. На наш погляд, порівняльний аналіз ринкової еластичності систем різного порядку, особливо в розрізі різних за тривалістю ринкових періодів, є найбільш ґрунтовно і логічно опрацьованою частиною дослідження.

Наприкінці окремо аналізується постринковий сектор національної кооперативної системи, який в Україні щойно почав формуватися. На думку авторів, у цьому секторі найважливішими є такі процеси, як корпоратизація і декооператизація, що виступають сторонами одного й того ж економічного процесу.

Загалом засвідчуємо, що рецензоване дослідження є досить оригінальним у науковому сенсі. Воно логічно добре обґрунтоване, хоча і має надміру абстрактний характер, але в цьому не можна, звичайно, звинувачувати авторів, оскільки вони самі зауважують, що ставлять собі за мету «розробити» загальну теорію кооперативних систем у площині формування абстрактної економії, яка у своєму розвитку опирається не стільки на конкретні емпіричні факти, скільки на узагальнення практики історичного розвитку відповідного типу економічних систем.

На нашу думку, книга буде корисною для всіх, хто цікавиться проблемами розвитку економічної теорії.

Надійшло 29.031.2010.